

ANALÝZA

3. 11. 2016

Rychlý růst vzdělanosti žen

V České republice rapidně roste úroveň formálního vzdělání. Ve věkové skupině 25-64letých v průběhu posledních deseti let počet obyvatel stagnoval, ale počet osob s terciárním vzděláním se zvýšil o více než půl milionu. Přitom výrazně poklesl počet osob této věkové kategorie se základním vzděláním a zvláště se středním vzděláním bez maturity (vyučených). To se odráží v současné situaci v oblasti nabídky a poptávky v řadě profesí.

Nízká porodnost od devadesátých let se výrazně podílela na relativně malém přírůstku celkového počtu obyvatel republiky. Co se však podstatně změnilo, je úroveň formálního vzdělání. Změny lze demonstrovat na skupině obyvatel ve věku 25-64 let, která zahrnuje převážnou část osob, které již ukončily své vzdělávání a jsou ekonomicky aktivní. Za dvacetileté období 1995-2015 se celkový počet těchto osob zvýšil o 628 tis. na 5 959 tis. Od roku 2005 byl však přírůstek jejich počtu již velmi nízký (46 tis.).

Z hlediska dosaženého stupně vzdělání došlo v průběhu dvaceti let k velkým změnám:

- značně poklesl počet osob se základním vzděláním (ISCED 0-2) – o půl milionu na 408 tis.,
- snížil se počet osob se středním vzděláním bez maturity (převážně vyučených) – o 125 tis. s výrazným propadem jejich počtu v posledních letech; v období od roku 2005 až do roku 2015 poklesl počet těchto osob o 362 tis.,
- na rozdíl od vývoje počtu osob se základním vzděláním nebo středním vzděláním bez maturity vzrostl počet absolventů středních škol s maturitou o 505 tis.; v posledních deseti letech se však jejich počet již výrazněji neměnil,
- enormně se zvýšil počet absolventů terciárního studia, a to o tři čtvrtě milionu osob (přírůstek 2015/1995 dosáhl mimořádné hodnoty 134 %); růst počtu absolventů vysokoškolského studia byl markantní zejména v posledních pěti letech.

Počet obyvatel ve věku 25-64 let podle dosaženého stupně vzdělání v letech 1995, 2005 a 2015

Dosažený stupeň vzdělání CZ-ISCED 2011	Období v tis.			Přírůstek (úbytek)			
	1995	2005	2015	v tis.		v %	
				2015 / 1995	2015 / 2005	2015 / 1995	2015 / 2005
Celkem	5330,6	5913,4	5959,0	628,4	45,6	11,8	0,8
z toho:							
základní a bez vzděl.	909,1	595,7	407,6	-501,4	-188,1	-55,2	-31,6
střední bez maturity (vč. vyučených)	2278,0	2515,1	2152,6	-125,3	-362,4	-5,5	-14,4
střední s maturitou	1581,9	2029,9	2087,2	505,4	57,3	31,9	2,8
terciární	561,4	772,1	1310,9	749,5	538,8	133,5	69,8

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

ANALÝZA

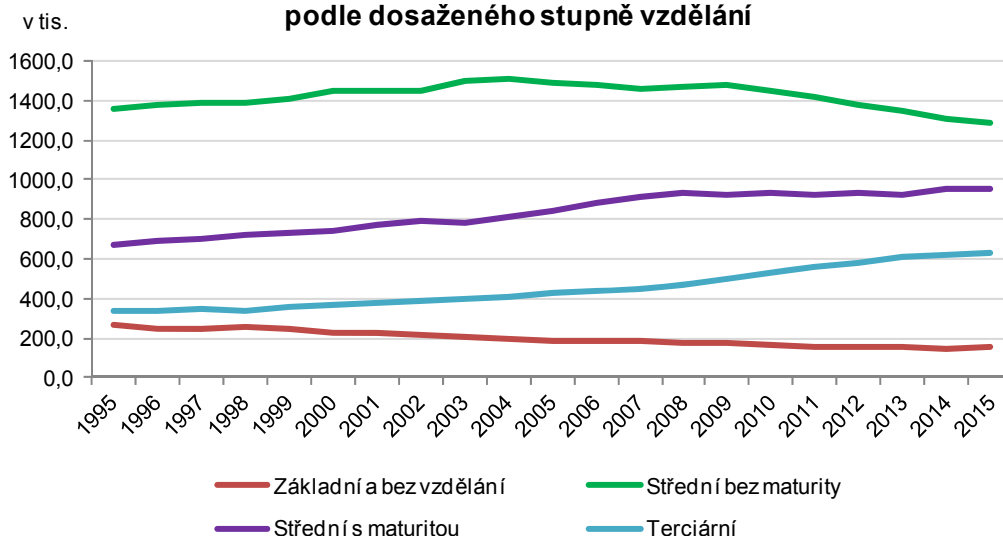
Za terciární (vysokoškolské) vzdělání je v souladu s klasifikací CZ-ISCED 2011 považováno úspěšné absolvování bakalářského, magisterského a doktorského studia a také vyšší odborné vzdělání (VOŠ). V roce 2015 ve skupině 25-64letých převládala absolventura magisterského studia (953 tis. z celkového počtu 1 311 tis. osob s terciárním vzděláním). Bakalářské studium absolvovalo 214 tis. osob, vyšší odbornou školu 108 tis. a doktorské studium ukončilo 36 tis. osob. Lze předpokládat, že část absolventů, např. VOŠ nebo bakalářů, dále studuje na vyšším stupni v rámci terciárního vzdělávání. Do tohoto stupně vzdělání nejsou z důvodu srovnatelnosti v časové řadě zahrnuti konzervatoristé s absolutoriem, kterých bylo v minulém roce 11 tis.

Počet žen s terciárním vzděláním je vyšší než počet mužů

Vzdělanostní skladba mužů a žen se dlouhodobě liší. Pro celé období od roku 1995 je příznačný pokles počtu mužů se základním vzděláním (za dvacet let o 118 tis.). Téměř 43 % mužů ve věku 25-64 let je vyučených nebo dosáhlo středního stupně vzdělání bez maturity (1 286 tis.). Jejich počet v porovnání s rokem 1995 se výrazněji nezměnil, je však patrná sestupná tendence v posledních letech. Od roku 2010 se snížil jejich počet o 163 tis., tj. o více než 11 %.

Na rozdíl od skupiny osob se základním vzděláním a vyučených se zvyšuje počet mužů s maturitou a zejména vysokoškoláků. Od roku 1995 se za dvacet let zvýšil počet mužů s maturitou o 280 tis., ale od roku 2008 jejich počet více méně stagnuje. Naproti tomu v celém hodnoceném období soustavně roste počet absolventů terciárního studia. Za dvacet let se počet 25-64letých mužů s touto úrovní vzdělání zvýšil o 286 tis. na 627 tis., to je bezmála o 84 % více než v polovině devadesátých let.

**Vývoj počtu mužů ve věku 25-64 let v letech 1995 až 2015
podle dosaženého stupně vzdělání**

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

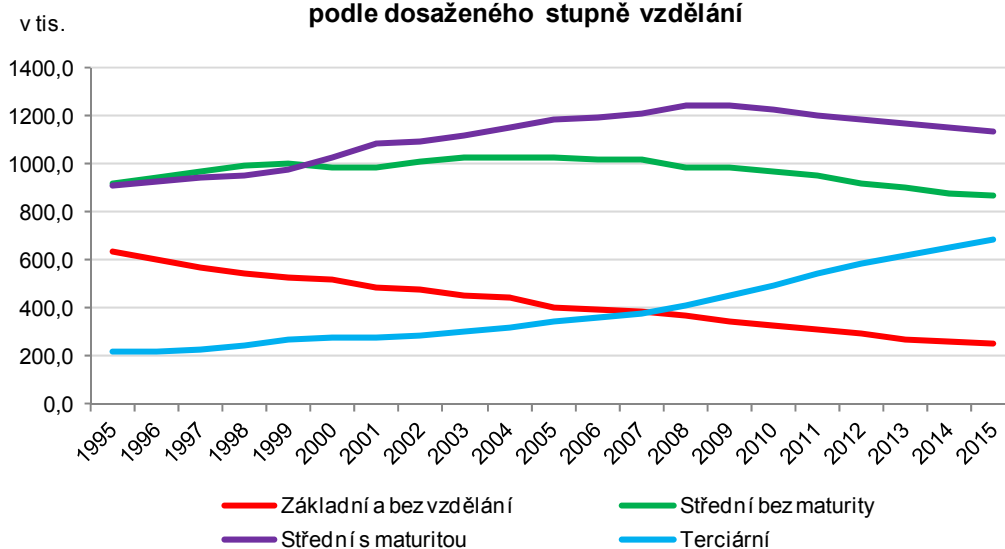
ANALÝZA

Poněkud jiná situace je ve skupině žen. Za dvacet let podstatně klesl počet žen se základním vzděláním nebo bez vzdělání. Ještě v roce 1995 byl počet žen se středním stupněm vzdělání bez maturity fakticky vyrovnáný s počtem žen s maturitou, ale jen za posledních deset let se jejich počet snížil o více než 160 tis.

Stále nejčetnější skupinou jsou ženy se středním stupněm vzdělání s maturitou (39 %). Obdobně jako u vyučených lze pozorovat výrazné snižování jejich počtu v posledních letech a v minulém roce klesl jejich počet pod úroveň roku 2005.

Snižování počtu žen se základním a středním stupněm vzdělání je kompenzováno mimořádným nárůstem počtu žen s vysokoškolským (terciárním) stupněm vzdělání. V roce 2015 dosáhl počet 25-64letých žen s terciárním vzděláním 684 tis., a to je více než trojnásobek úrovně z roku 1995. Enormní růst žen s tímto typem vzdělání dokumentuje i fakt, že v roce 2012 byl počet vysokoškolsky vzdělaných žen již vyšší než počet mužů a od té doby se rozdíl mezi ženami a muži dále rychle zvětšuje.

**Vývoj počtu žen ve věku 25-64 let v letech 1995 až 2015
podle dosaženého stupně vzdělání**

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

Podíl absolventů terciárního studia na populaci 25-64letých dosáhl v minulém roce v České republice 22 %, což je stále méně než ve většině členských zemí Evropské unie. Při průměru za celou EU 30 % mělo nižší podíl obyvatel s terciárním vzděláním například i Německo (necelých 28 %). To se však rychle mění. Podíl mladých, kteří ukončili nebo stále studují na úrovni terciárního vzdělání, je v porovnání se starší generací naprosto jiný.

Podíl absolventů terciárního studia se příliš neliší v celé skupině čtyřicátníků a padesátníků. Závažná je skutečnost, že daleko nejčetnější skupina lidí ve věku 35-44 let vykazuje vysoký podíl počtu absolventů s maturitou nebo bez maturity, ale podíl absolventů terciárního stupně je

ANALÝZA

relativně nízký. Značná část těchto osob absolvovala střední stupeň vzdělání v devadesátých letech, kdy možnosti studia na terciární úrovni byly omezené. Naproti tomu současné kapacity vysokého školství umožňují absolvovat formální stupeň vzdělání značné části mladé populace.

Počet obyvatel podle věkových skupin a stupňů dosaženého vzdělání v roce 2015

Věkové skupiny	Celkem	Dosažený stupeň vzdělání CZ-ISCED 2011				Celkem	Dosažený stupeň vzdělání CZ-ISCED 2011			
		základní a bez vzděl.	střední bez maturity (vč. vyuč.)	střední s mat.	vysokoškolské		základní a bez vzděl.	střední bez maturity (vč. vyuč.)	střední s mat.	vysokoškolské
		v tis.					v %			
20 až 24 let	607,1	58,3	122,6	360,1	66,1	100,0	9,6	20,2	59,3	10,9
25 až 29 let	693,3	45,7	168,1	259,2	220,0	100,0	6,6	24,3	37,4	31,7
30 až 34 let	742,7	44,4	199,5	276,8	222,0	100,0	6,0	26,9	37,3	29,9
35 až 39 let	901,1	41,3	295,0	330,5	234,3	100,0	4,6	32,7	36,7	26,0
40 až 44 let	859,8	33,1	337,8	325,0	163,9	100,0	3,8	39,3	37,8	19,1
45 až 49 let	694,5	33,1	267,2	252,3	141,9	100,0	4,8	38,5	36,3	20,4
50 až 54 let	676,7	39,4	272,0	235,0	130,1	100,0	5,8	40,2	34,7	19,2
55 až 59 let	666,7	69,9	289,9	200,0	106,9	100,0	10,5	43,5	30,0	16,0
60 až 64 let	724,2	100,8	323,2	208,4	91,9	100,0	13,9	44,6	28,8	12,7
25 až 64 let	5959,0	407,6	2152,6	2087,2	1310,9	100,0	6,8	36,1	35,0	22,0

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

Údaje za skupinu 25-29letých jsou do určité míry ovlivněny skutečností, že někteří ještě neukončili své formální vzdělávání. Především se jedná o středoškoláky, kteří stále ještě studují na úrovni terciárního vzdělávání. Za předpokladu, že studium úspěšně dokončí, tak by se zvýšil podíl osob s terciárním vzděláním v této věkové skupině na 36 %. Podíl připravujících se na terciárním stupni je vysoký zejména ve skupině 20-24letých, ve které by podíl absolventů terciárního studia v případě úspěšného ukončení mohl hypoteticky dosáhnout více než 45 %, a to je hodnota, kterou dosahují země s nejvyšším podílem terciárního vzdělání jako např. severské státy. Přitom ještě neuvažujeme o možnosti případného studia středoškoláků na terciárním vzdělání ve vyšším věku.

Velké rozdíly mezi kraji v dosaženém stupni formálního vzdělání

Struktura obyvatelstva podle úrovně dosaženého vzdělání je mezi kraji velmi odlišná. Jestliže porovnáme vzdělanostní skladbu 25-64letých osob mezi jednotlivými regiony, tak proti jiným krajům republiky má mimořádný podíl bydlících obyvatel s terciárním vzděláním zejména Praha (téměř 40 %). Tento podíl je prakticky třikrát vyšší, než je podíl vysokoškoláků v Karlovarském a Ústeckém kraji. Nadprůměrný počet vysokoškoláků je v Jihomoravském kraji a hranici dvaceti procent překročil i kraj Středočeský, Olomoucký a Zlínský.

V Praze je přitom nejnižší podíl osob se základním vzděláním a podstatně nižší i podíl osob se středním vzděláním bez maturity. Z předcházejících analýz vyplývá, že do velkých měst

ANALÝZA

dojíždějí za prací ve velké míře právě absolventi vysokoškolského studia, a tak se zvyšuje počet přítomných obyvatel s tímto vzděláním v těchto městech, zejména v Praze a Brně.

Počet obyvatel ve věku 25 až 64 let podle dosaženého stupně vzdělání a podle krajů v roce 2015

Území	Celkem	Dosažený stupeň vzdělání CZ-ISCED 2011				Celkem	Dosažený stupeň vzdělání CZ-ISCED 2011			
		základní a bez vzděl.	střední bez maturity (vč. vyuč.)	střední s mat.	vysokoškolské		základní a bez vzděl.	střední bez maturity (vč. vyuč.)	střední s mat.	vysokoškolské
		v tis.					v %			
Česká republika	5959,0	407,6	2152,6	2087,2	1310,9	100,0	6,8	36,1	35,0	22,0
Kraj:										
Hl. m. Praha	738,1	24,4	130,5	290,7	292,6	100,0	3,3	17,7	39,4	39,6
Středočeský	747,1	40,3	268,3	277,7	160,8	100,0	5,4	35,9	37,2	21,5
Jihočeský	357,4	23,4	143,2	125,9	64,9	100,0	6,5	40,1	35,2	18,2
Plzeňský	326,7	25,8	124,8	114,2	61,9	100,0	7,9	38,2	35,0	18,9
Karlovarský	169,9	20,9	70,4	57,5	21,1	100,0	12,3	41,4	33,8	12,4
Ústecký	463,1	61,2	184,7	153,9	63,0	100,0	13,2	39,9	33,2	13,6
Liberecký	245,1	22,5	97,8	84,4	40,5	100,0	9,2	39,9	34,4	16,5
Královéhradecký	304,2	19,5	119,2	109,0	56,5	100,0	6,4	39,2	35,8	18,6
Pardubický	287,7	18,7	115,1	99,1	54,8	100,0	6,5	40,0	34,4	19,0
Vysočina	283,0	15,7	123,7	96,7	46,9	100,0	5,5	43,7	34,2	16,6
Jihomoravský	663,4	35,5	214,3	231,5	182,0	100,0	5,4	32,3	34,9	27,4
Olomoucký	356,2	23,8	147,9	112,9	71,4	100,0	6,7	41,5	31,7	20,0
Zlínský	329,1	17,3	139,5	106,5	65,8	100,0	5,3	42,4	32,4	20,0
Moravskoslezský	687,9	58,7	273,1	227,3	128,8	100,0	8,5	39,7	33,0	18,7

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

V posledních dvaceti letech se výrazně změnila nejen úroveň formálního vzdělání, ale k podstatným změnám došlo i ve skladbě absolventů podle široce vymezených oborů vzdělání. Pro posouzení byly využity údaje za rok 2005 a 2015, které byly zpracovány podle jednotné metodiky ISCED97. Za základ byla opět uvažována věková skupina 25-64 let.

Ve skupině osob se středním vzděláním bez maturity, převážně vyučených, je značný propad ve třech oborech. Jedná se především o široký obor technické vědy, výroba a stavebnictví, i když je stále nejčetnější ze všech stupňů a oborů dosaženého vzdělání. Počet těchto osob se snížil za pouhých deset let o téměř 300 tis. Pokles nastal na tomto stupni i v oboru zemědělství a v oboru společenské vědy, obchod a právo.

ANALÝZA

Ve druhé nejčetnější skupině osob se středním vzděláním s maturitou nebyly změny v oborovém zaměření tak výrazné jako mezi převážně vyučenými. Za pozornost stojí relativně velký přírůstek absolventů humanitních věd a umění a oboru služby.

Největší změny v zaměření studia vykazuje skupina absolventů terciárního stupně vzdělání. Rychlý růst celé skupiny však nebyl rovnoměrný. V roce 2005 byl nejčastějším oborem skupina technické vědy, výroba a stavebnictví. Při celkovém vzrůstu počtu absolventů terciárního stupně o 70 % byl ale nárůst ve skupině technických věd, výroby a stavebnictví vůbec relativně nejnižší (o čtvrtinu) a v minulém roce klesl počet absolventů tohoto oboru studia na druhé místo. Co do celkového počtu jej předstihl široce vymezený obor společenské vědy, obchod a právo, ve kterém vzrostl počet absolventů za deset let o 126 %! Vysoký relativní nárůst vykazuje i skupina zdravotnictví a sociální péče.

Počet obyvatel se středním a terciárním stupněm vzdělání ve věku 25-64 let podle oboru vzdělání v letech 2005 a 2015

Obyvatelstvo ve věkové skupině 25-64 let	Období		Přírůstek (úbytek) 2015 / 2005	Index 2015 / 2005
	2005	2015		
	v tis.			v %
Dosažené vzdělání				
Střední bez maturity	2515,1	2152,6	-362,4	85,6
z toho široké obory vzdělání ISCED 97:				
2-Humanitní vědy a umění	27,4	23,8	-3,6	86,7
3-Společenské vědy, obchod a právo	321,9	279,1	-42,8	86,7
5-Technické vědy, výroba a stavebnictví	1762,1	1465,3	-296,8	83,2
6-Zemědělství a veterinářství	118,0	85,7	-32,3	72,6
8-Služby	250,0	282,1	32,1	112,8
Střední s maturitou	2029,9	2087,2	57,3	102,8
z toho široké obory vzdělání ISCED 97:				
0-Obecné vzdělání	234,0	218,3	-15,7	93,3
1-Vzdělávání a výchova	74,3	46,2	-28,1	62,2
2-Humanitní vědy a umění	37,8	50,3	12,5	133,1
3-Společenské vědy, obchod a právo	491,6	534,8	43,3	108,8
4-Přírodní vědy, matematika a informatika	32,7	29,5	-3,2	90,3
5-Technické vědy, výroba a stavebnictví	682,5	722,7	40,2	105,9
6-Zemědělství a veterinářství	126,2	114,0	-12,2	90,3
7-Zdravotnictví a sociální péče	204,2	175,9	-28,3	86,1
8-Služby	146,2	193,7	47,6	132,5
Terciární	772,1	1310,9	538,8	169,8
z toho široké obory vzdělání ISCED 97:				
1-Vzdělávání a výchova	141,9	190,1	48,2	133,9
2-Humanitní vědy a umění	51,4	84,8	33,4	164,9
3-Společenské vědy, obchod a právo	161,8	365,4	203,6	225,9
4-Přírodní vědy, matematika a informatika	59,4	124,7	65,3	209,8
5-Technické vědy, výroba a stavebnictví	204,2	256,1	51,9	125,4
6-Zemědělství a veterinářství	47,4	61,4	14,0	129,5
7-Zdravotnictví a sociální péče	73,6	166,1	92,6	225,8
8-Služby	32,1	61,9	29,9	193,2

Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

Oddělení informačních služeb – ústředí

Informace o inflaci, HDP, obyvatelstvu, průměrných mzdách a mnohé další najdete na stránkách

Českého statistického úřadu: www.czso.cz | tel.: 274 052 304, 274 052 425, e-mail: infoservis@czso.cz

ANALÝZA

* * *

Míra zaměstnanosti ve skupině 25-64letých je v České republice jedna z nejvyšších v rámci celé EU. Zároveň naše republika vykazuje i nejvyšší podíl osob, které úspěšně absolvovaly alespoň střední stupeň vzdělání. Je pro nás specifické, že máme vysoký podíl absolventů středního vzdělání, vyučených nebo s maturitou v nejčtenějších věkových skupinách mladšího středního věku nad 35 let. Na druhé straně mimořádně vzrostl podíl absolventů terciárního stupně v početně slabších ročnících. To se týká celé skupiny osob mladších 35 let (pro ilustraci počet mladých ve věku 15-19 let dosáhl v minulém roce 460 tis., to je prakticky polovina 35-39letých). V každém případě bude rozdíl ve stupni dosaženého vzdělání působit dlouhodobě.

Je otázka, v jaké míře bude náš vzdělanostní systém predikovat vývoj naší ekonomiky a reagovat na potřebu zajištění potřebné profesní struktury. To zcela jistě bude ovlivňovat i systém celoživotního vzdělávání, který by měl přispívat k rozšíření odbornosti hlavně pracujících ve středním a vyšším produktivním věku.

Autor

Marta Petráňová, Bohuslav Mejstřík

Oddělení pracovních sil, migrace a rovných příležitostí, ČSÚ

Tel.: +420 274 054 357; +420 274 052 203

E-mail: marta.petranova@czso.cz; bohuslav.mejstrik@czso.cz